

Sumqayıt Regional Mədəniyyət İdarəsi
Sumqayıt Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi
Hacı Zeynalabdin qəsəbə kitabxana filialı

Fərman Kərimzadə-85
Tövsiyə ədəbiyyat siyahısı

Sumqayıt-2022

Tarixi romanlar ustası**Fərman Kərimzadənin həyat və yaradıcılığı**

KBT 91.9

Tərtibçilər: Reyhan Müstafayeva

Redaktor : Yeganə Əhmədova

Fərman Kərimzadə: Tövsiyə ədəbiyyat siyahısı / tərt.ed. Reyhan Mustafayev; red.Yeganə Əhmədova.- Hacı Zeynalabdin qəsəbə kitabxana filialı. – Sumqayıt, 2023. - 23 s.

Sumqayıt şəhər Hacı Zeynalabdin qəsəbə kitabxana filialı tanınmış yazıçı-nasir, 1968-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, kinoredaktor, bir çox filmlərin ssenari müəllifi Fərman Kərimzadənin anadan olmasının 85 illiyi münasibətilə tövsiyə ədəbiyyat siyahısı hazırlamışdır.

Vəsaitdə F. Kərimzadənin əsərləri, həyat və yaradıcılığı haqqında materiallar toplanmışdır. Vəsaitdə görkəmli şəxsiyyətlərin yazıçı haqqında fikirləri də öz əksini tapmışdır.

Göstərici kitabxanaçı-biblioqraflar və geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1937-ci ilin 3 mart günündə qədim Azərbaycan torpağı Vedidə dünyaya göz açmışdı.Yarandığı gündən müharibələr meydanına çevrilən Vedi torpağı XX əsrdə ən faciəli tarixini yaşadı.Təkcə Vedi yox,İrəvan xanlığının digər Azərbaycan torpaqları da bu cür müsibətlə,xəyanətlə üzləşdilər.1951-ci ildə Fərmanın ailəsi səfalı Vedidən Azərbaycanın isi,qızmar bir rayonuna – Beyləqana gəldilər.Fərman burada orta təhsil aldı,sonra Bakıda Ə.Əzimzadə adına rəssamlıq məktəbini bitirdi.Qayıdıb Beyləqanda müəllim işlədi,redaksiyada çalışdı.Amma ürəyi,canı,ruhu Vedidə qalmışdı...

Vedinin yanı dağlar,
Ürəyi,canı dağlar.
Burda bir el var idi,
Siz deyin,hamı dağlar?

Hərdən Vədiyə,öz kəndinə qayıdırdı Fərman.Görürdü ki,uşaqlıqda qoyub getdiyi ağaclar quruyub,çəşmələr axmır. Fərmanın “Vedinin yanı dağlar”etnoqrafik eskizləri (“Azərbaycan” jurnalı,1988,N9)Vedilər və vedililər haqqında böyük məhəbbətlə,həm də ürək yangısı ilə qələmə alınıb.”Mən bu yerdə doğulmuşam.Üzü güneyə baxanda iki əzəmətli zirvə görünür.Zirvənin biri hündürdü,başında qar buz parıldayır.Zirvənin bizə tərəf baxan üzündə nəhəng uçurumlar var. Elə uçurumlardı ki,ona düzəndə dayanıb başımı qaldırıb baxanda ürəyində xof,qorxu yaranır.O birisi zirvə isə nisbətən kiçikdir.Tərsinə qoyulmuş fırlanğaca oxşayır.Amma o fırlanmır,buludlar onun başına hərlənir.Bu,Ağrı dağıdı.”

Onun cüssəsi,boy-buxunu əsl igid cüssəsiydi,amma bu nəhəng insanın ən zəif yeri onun ürəyi idi.O ürək ki,daş deyildi,qaya deyildi,zərif güldü,çiçəkdi...

Fərman Kərimzadə müstəqil Azərbaycan yolunda ilk şəhid yazıçılarımızdan oldu.F.Kərimzadə dünyadan yetkin,kamil bir sənətkar kimi köçdü.

O, yaradıcılığa 60-cı illərin əvvəllərində başlayıbİlk kitabları -“Sonuncu eksponat”-1961,”Ömrümüz-günümüz”-1963,”Heykəl dilə gəlir”-1965 o illərdə işıq üzü görüb.

1971-ci ildə isə Fərman Kərimzadə “Qarlı aşırımla Azərbaycan tarixi romanında yeni bir səhifə açdı,çox tezliklə yetmişinci illərin sayılan

yazıçılarında birinə çevrildi və həmin roman əsasında film də çəkildi, bu da onu daha da məşurlaşdırdı.

“Qarlı aşırım” əsərində sinfi mübarizənin kəskin xarakter aldığı 30-cu illər kəndinin canlı mənzərəsi verilmişdir. Yazıçı romanda zəngin xarakterlər yaratmışdır. Abbasqulu bəy Şadlinski, Xəlil, Şıxəlioğlu, Şabanzadə, Talıbov, Kərbəlayı İsmayıl Qəmlə kimi surətlərin fonunda qarşı – qarşıya duran iki cəbhənin mübarizəsi real səhnələrlə işıqlandırılmışdır. Roman haqqında görkəmli tənqidçi Yaşar Qarayev yazmışdı: Fərman Kərimzadənin “Qarlı aşırım”ı ölüm, qorxaqlıq və onların hər ikisindən ucada duran İnsan və onun ləyaqəti barədə ibrətli hekayədir. Səksəninci illərin əvvəllərində F. Kərimzadə Şah İsmayıl Xətəinin həyatından söz açan “Xudafərin körpüsü” və “Çaldıran döyüşü” əsərlərini qələmə alır. Fərman Kərimzadənin romanı bədii ədəbiyyatın Xətəiyə, onun şəxsiyyətinə böyük marağın ifadəsi idi. Görkəmli yazıçı, tarixi romanlar ustası Fərman Kərimzadənin “Xudafərin körpüsü” romanında XV əsrin əvvəllərində baş vermiş tarixi hadisələr, Şah İsmayıl Xətəinin uşaqlıq və gənclik illəri, hakimiyyət uğrunda mübarizəsi qələmə alınmışdır. “Çaldıran döyüşü” “Xudafərin körpüsü” əsərinin ikinci kitabıdır. Siyasət meydanına yenidən qədəm qoyan Şah İsmayılın vahid və qüdrətli Azərbaycan uğrunda apardığı gərgin mübarizələr, ağıllı dövlət xadimi kimi mədəniyyətin və sənətin yüksəlməsinə göstərdiyi qayğı, xalqımızın orta əsr məişət tərzini romanın əsas mövzudur.

Ömrünün son illərində Fərman Kərimzadə daha iki tarixi romanı yazdı – “Təbriz namusu” və “Qoca qartalın ölümü”.

“Təbriz namusu”nda F. Kərimzadə XIII-XIV əsrlərə gedib çıxır. Başlıca mənbə orta əsr tarixçisi Fəzlullah Rəşidəddinin əsəridir. Bu əsərdə Elxani hökmdarlarının dövrü təsvir olunur və F. Kərimzadə də bu nöqtədə tarixçi ilə birgə hərəkət edir. Ancaq F. Kərimzadə Rəşidəddindən fərqli olaraq tarixi hadisələri və şəxsiyyətləri bədii meyarla təsvir etmişdir. Fərman Kərimzadənin sonuncu tarixi romanı “Qoca qartalın ölümü” idi. Bu romanda XVIII əsrdə baş verən hadisələr öz əksini tapır. Bu romanda da tarixi mənbələrin təsiri hiss olunur, ancaq burada da tarixi həqiqətlə bədii həqiqət bir-birini tamamlayır. Qoca qartal simvolik obrazdır – yazıçı rus imperiyasına işarə edir. O ölürsə də, yeni, cavan qartallar səmaya uçur və beləliklə, rus imperiyasının işğalçılıq siyasəti davam edirləyib bölünmüş Azərbaycandan sonra yeni ölkələr, məmləkətlər fəth edilir, çarı Qırmızı İmperiya əvəz edir.

Ömrü boyu-52 il ərzində o, çox aşırımlardan keçdi, çox maniələrlə qzlaşdı, amma axırını aşırımı-xalqın, əzizləri vedilələrin böyük dərdləri qalaqlanın axırını aşırımı keçə bilmədi. O aşırımında Fərman Kərimzadə heykələ döndü.

Vedinin yanı dağlar,
Ürəyi, canı dağlar.
Burda Fərman yaşardı,
Siz deyən, hanı, dağlar

Fərman Kərimzadə (3 mart 1937-17 mart 1989) “Təbriz namusu” və...
və onun əsərləri haqqında söz açmaq – ulu tariximiz, namuslu ata-babalarımızın şərəfli keçmişindən söz açmaq deməkdir. O, sabahı dünəndən gören sənətkarlardan idi. Yaradıcılığı ilə keçmişə gələcəyə qovuşdurmaq yazıçıdan istedadla yanaşı, həm də öz tarixinin bilicisi olmağı tələb edir. Bu yolda Kərimzadə qələmi ilə özünü təsdiq elədi. Onun romanlarının hər biri tariximizin, soyumuzun yaddaş salnaməsidir.

“F. Kərimzadə (Respublika radiosunun səslər muzeyindən): - Mən Azərbaycan xalqının həyatında çox qəribə bir dövrü təşkil eləyən bir tarixi məsələ ilə rastlaşmışam. Azərbaycan xalqının, Azərbaycan qızlarının qeyrəti ilə bağlı bir məsələdir ki, ondan roman yazmaq istəyirəm. Əmir Çobanın (azərbaycanlı) qızı Bağda xatun Nur hökuməti Əmir Səidi zəhərləyib öldürüb. Onun oğul övladı yox idi. Bununla da, Azərbaycan monqol zülmündən xilas oldu. Roman “Təbriz namusu” adlanır.”

Fərman Kərimzadə dünyasını dəyişəndən sonra yazıçı Əmir Mustafayev qeyd edirdi ki, “Təbriz namusu”nun diqqət çəkən məqamlarından birini müəllifin mifologiyamıza, əsatirimizə müraciət etməsində görür. Əsər

Alan-Qoa əsatiri ilə başlanır. Alan-Qoa gözəl-göyçək bir xatındır. Əri Dobun-Bəyan tayfa başçısıdır. Bir il əvvəl Dobun-Bəyan dünyadan köçüb. Onu ata-baba adəti ilə dəfn etmək istəyirlər. Amma özü canını tapşırmasdan əvvəl belə vəsiyyət etmişdi ki, bu dünyada nəhayətsiz çölləri, doğma qardaşlarını, döyüş atını və bir də xatunumu sevmişəm. Ata-baba qaydası ilə xatunumu da özümlə aparmalıyam. Çölləri də, atımı da, qardaşlarımı da, elimi də elə onun kimi sevirəm, bir cüt oğlumu da o cümlədən. Onda gərək hamısını da özümlə aparım. Yox, hamısı qoy qalsın. Bircə atımı mənim yanıma göndərin. Bir də qılıncımla, ox-kamanımı. Siz, görməsəniz də, xəyal kimi o atın belində tayfamın içində

olacaq, onun igidlərinin zəfərli yürüşlərində iştirak edəcəyəm. Xatunum isə qoy cüt körpəmi atalarına layiq böyütsün”.

Başçı öləndən sonra tayfanın pozulmaz qanunlarına görə, Alan-Qoa ərinin yanına köçməli idi. O, ölümün gözünə dik baxa-baxa bu anı mərdliklə qarşılamağa hazır idi. Elə bu vaxt gecənin bir vədəsində bacadan qəlbinə nur şuası düşdü və bu nurdan Alan-Qoa uşağa qalır və Şamanın köməyi ilə ölümdən xilas olur.

Çox maraqlı faktdır. Bu faktın təmsalında faciəmizi də duyuruq, ürək ağrısı ilə fikirləşirik ki, düşmən həmişə aramızda birliyin olmasından istifadə edib. Birlik, birlik, yenə də birlik!!! Romandan bugünkü oxucunun çıxaracağı nəticə budur.

Romandan parça: - Birdən hardansa, Günəşdən, Aydan xəbərsiz şığıyan bir şüa bacanı aydınlaşdırdı. Şüa mis manqalın üstündə gəzdi, paxır atmış misin şuası dil çıxarıb, alaçıqın divarlarında dolaşdı və orada alaçıqı saxlayan çubuqların arxasındakı əcaib heyvanlara oxşayan naxışları işıqlandırdı. Şüa gəzir, nəyi isə axtarırdı. Nəhayət, ipək üzlü yorğanın altından bir baş göründü. Qabarıq almıq sümükləri olan qadının qara qaşları, süd kimi ağ sifəti vardı. Sonra şüa onun böyründə yatmış körpənin yumru, qırmızıya çalan sifətinə sancıldı. Diksinmiş uşaq bir an gözlərini açıb, tez yumdu və balaca yumruqlarını gözlərinin üstünə sıxıb ağladı. Ana uşağın səsinə yuxuda eşitsə də, ayılmadı. Yuxulu-yuxulu öz üstündəki yorğanı körpənin üstünə atdı.

Bu zaman qadın yuxu görürdü. Vaqiasində alaçıqın bacasından qırmızısaqqal, ağsifət, mavigöz bir igid tullanıb içəri düşmüşdü və onun lüt bədənində tərəf gəlirdi. Qadın yuxuda onunla çarpışır, özündən uzaqlaşdırmaq istəyir, bu isə mümkün olmazdı. İgid sifətcə heç vəchlə seyrəksaqqal Dobun-Bəyana oxşamırdı. Lakin necə də hərərətli, necə də şirin, necə də unudulmaz bir görüş idi. Heyhat! Şirinlik birdən-birə yoxa çıxdı, qadın sustaldı, möhkəmcə tərlədi. Gözlərini geniş açıb, qaranlığa baxdı. Nə qırmızı saqqallı kişidən, nə də alaçıqda gəzən şüadan əsər-ələmət gördü. Ətli qolunu qaldırıb, qaşlarının üstünə qoydu və hiss etdi ki, qolu üşüyür. Alnındakı isti təri soyuq tər əvəz etmişdi. Qadın xəcalət çəkdi. Ərindən sonra yuxuda olarkən başına gəlmiş bu əhvalatdan heç kəs xəbərdar olmasa da, özü utanırdı, ət tökürdü. “Bu, nə olan işdi, Tanrı?”

Fərman Kərimzadə həyatda yoxdur. Ona görə yazının obrazına, “Təbriz namusu” əsərinə münasibətimiz də kövrəkdir. Və bu kövrəkliyin fonunda tənqidçiyə söz verəndə, onun səmimi ürək sözlərini dinləyəndə heç

də təəccüblənməyin. İstəyimiz keçmişimizlə bağlı bir romanı təqdir etməkdir. Beləliklə, filologiya elmləri doktoru, professor Qulu Xəlilov (müsahibə 1990-cı ilə aiddir).

Qulu Xəlilov: - Azərbaycan xalqının keçdiyi şanlı yol, tarixi mərhələlər mərhum, sevimli yazıçımız Fərman Kərimzadənin dərin məhəbbətlə qələmə aldığı sahələrdən idi.

F.Kərimzadə yenə də tarixi mövzuya sadıq qalaraq, orta əsr Azərbaycanın XIII-XIV yüzilliklərinə müraciət etmiş, öz mövzu dairəsini daha da genişləndirmişdir. Roman nə üçün “Təbriz namusu” adlanır?

Orta əsrlər ən çox monqol istilaları, bir çox tayfaların, kiçik dövlətlərin bir-birilə vuruşması, döyüşməsilə səciyyəlidir. Çingiz xan kimi fəthlərin istilaçılıq siyasətini davam etdirən monqollar yaxın Şərqi ölkələrini, o cümlədən, Azərbaycanı, onun vilayətlərini istila etməkdən ötrü hərbi yürüşlər, səfərlər təşkil edirdilər. Başlar kəsmək, gözlər çıxartmaq, xalqları soyub-talamaq, görünməmiş cinayətləri törətmək bir çox tarixi romanlarda olduğu kimi, “Təbriz namusu” əsərində də geniş yer tutur. Mübarizənin bir tərəfində Çingiz xan, oğlanları Uqedey, Tuluy, Əmir Səid və başqaları dayanırlar. Bu böyük işğalçıların dizlərini qatlamaq üçün Azərbaycanın vətənpərvər adamları, sərkərdələri Cəlaləddin, Teymurtaş, Qara bəy, Əmir Çoban və başqaları birləşməlidir, Torpağın, vətənin, xalqın taleyi bu birlikdən, vahidlikdən asılıdır. O yerdəki bu vahidlik, birlik hökm-fərmandır, ora düşmən burnunu soxa bilmir. Həm də vətənin, torpağın taleyi tələb edir ki, belə məqamlarda gərək hər cür xırda, lüzumsuz hissləri tapdalayıb keçməyi bacarasın! Azərbaycanın Şirvan, Təbriz, Ərdəbil, Muğan, Naxçıvan, Qarabağ, Gəncə, Şəki kimi cənnət guşələrini pəncələrinə keçirmək

istəyən canavar iştahalı yırtıcıların dişlərini qırmaq üçün bu birlik indi də çox vacibdir! Romanın surətlərindən biri yaxşı deyir:

- Baş bələli vətənimizin dərdləri çoxdur. Allaha acıq getməsin, Azərbaycanı elə zəngin, elə gözəl yaradıb ki, hansı düşmən dişini itiləsə, bura cumur. Nəmətlərimizi yeyib doymaq bilmirlər. Altmış ildən coxdur ki, Çingiz xan övladlarının tapdığı olduq, indi-indi özümüzlə gəlirik. Xalq oyanmalıdır... Hamını qəflət yuxusuna veriblər. Qoy heç nədən xəbərləri olmasın, öz vətəninə özgə kimi yaşasın, öz haqqına, öz malına sahib ola bilməsin...

Tarixi romanlara, xüsusilə fəthlik niyyətilə meydana atılan sərkərdələrin həyat yoluna xas olan başlar kəsmək, zülümlər etmək, evlər dağıtmaq,

kəndlər yandırmaq, qadınların namusuna təcavüz etmək və s. kimi qeyri-insani hərəkətlər bu romanda da xeyli yer tutur. Bizə elə gəlir ki, “Təbriz namusu” əsərinin əsas məziyyətlərindən biri elə romanın öz adında ehtiva olunmuşdur: Azərbaycan qadınının ləyaqəti torpaq, vətən kimi müqəddəsləşdirib təsvir etmək! Bu baxımdan, F.Kərimzadənin tarixi romanlarına xalq yaradıcılığından, mərdlik və qəhrəmanlıq dastanlarımızdan, şifahi ədəbiyyatımızın qaynaqlarından səmərəli, xeyirli bir təsir süzülüb gəlir və bu motivlər onun romanlarına həm xəlqi, həm də muasirlik ruhu aşılayır. Azərbaycan qadını onun romanlarında adilikdən çıxıb ağılı, zəkası, namusu, qeyrəti, mərdliyi ilə vətənin, torpağın rəmzinə çevrilir. Hələ bu da azdır. Burada vətən və torpaq naminə hər cür fədakarlığa gedən onlarla cəngavər vardır! “Təbriz namusu” romanında biz bu kimi xüsusiyyətləri ən çox Sara xatun, Bağda xatun kimi qadınların simasında görürük!

Hərbi yürüşlər və dövlətlər arasındakı münasibətlərlə əlaqədar romanda çox maraqlı bir motiv var. Bu da içəridən xəyanətin baş verməsindən ibarətdir. Monqollar vaxtilə türk ellərinə hücumla keçmək istərkən, bir erməni keşişi “neçə aylıq yol keçib” Çingiz xanın yanına getmiş, ona itaət edəcəyini bildirmiş, müqabilində xandan çoxlu hədiyyələr almışdır. Sən demə, bu keşiş bu ölkələr, yollar, ordular bu yerlərin hökdarları barədə Çingiz xana xeyli məlumat vermişdir. Çingiz xan müsəlman ölkələrini tutanda keşişin dediklərinin “əhəmiyyəti” çox olmuşdur. Monqolları özlərinə yaxın sayan məliklər müsəlman ölkəsinin hökmdarı Əbu-Səidə çoxlu daş-qaşla bərabər Siranuş adlı bir qız göndərirlər. Məqsəd də bu olur ki, Ermənistan sərhədlərini Ağ dənizdən gündoğanadək - Çin dənizinə qədər uzatsınlar, hər vasitə ilə dünyaya aqalığ etmək istəsinlər. Siranuş Əbu-Səidin sarayında Kotaktaj xatun adı ilə tanınır, müsəlmanlığı qəbul etsə də, casusluqla məşqul olur. Sultan Əbu-Səidin qılığına girib cinayətlər törədir, sarayın sirrini məliklərə verir. Həmin məlik və keşişlər də bu əqidədirlər ki, “Hökmdarları ələ almaq üçün onların arvadlarının qəlbinə yol tapmaq başlıca şərtidir. Çünki qadın hökmdarın zəif damarını tuta bilmir. Ən xoş saatda onun hərəkətlərini idarə etməyi bacarır. Sevimli qadın hökmdarın zəifliyidir” “Təbriz namusu” romanı belə bir həqiqəti də əks etdirir ki, o dövrün hakim dairələrinin başçıları arasında şöhrət, sərvət, qan tökmək hərİsliyi vətən və xalq təəssübündən çox güclü olmuşdur. Onların çoxunda milli birlik, vahidlik hissi zəif olduğundan, bundan ən çox xalq, torpaq, vətən

əziyyət çəkmiş, düşmən qüvvələr parçalanmış, səpələnmiş zidd fikirlərdən bacarıqla istifadə etmişlər.

Azərbaycan qadınının ləyaqətvə namusunu dərin məhəbbətlə təsvir edən yazıçı haqlı olaraq, onların taleyini yurdun, vətənin taleyilə sıxbağlayır və bütün roman boyu namus, vətən, torpaq, vəhdət harayını bizə pıçıldayır. Elə monqol istilasına da Bağda xatun kimi qeyrət və mərdlik mücəssəmiəsi olan qadınların hünəri sayəsində zərbə endirilir. Əminik ki, “Təbriz namusu” adlı maraqlı roman həyatdan vaxtsız getmiş vətənpərvər, vətəndaş yazığımızın yarımçıq qalmış ömrünə yeni- yeni uzun illər calayacaqdır. Xahişimiz budur ki, xarici romanlardan öncə millətimizin qeyrətli nasirlərinin, xüsusilə də, Fərman Kərimzadənin həm də “Xudafərin körpüsü”, “Qoca qartalın ölümü” romanlarını oxusunlar.

O adamlar xoşbəxtdirlər ki, xalqının, elinin gərəklisinə çevrilib, özünün fərdi yolunu vaxtında müəyyənləşdirib, sənət obrazlarını oxucularının gözlərində yarada biliblər. Belə sənətkarlardan biri Fərman Kərimzadədir.

Yaradıcı adamların qəribə taleyi olur: onların ömür yolları başa çatsa da, sənət ömürləri davam edir. İstedadlı Azərbaycan nasiri, tarixi romanlar müəllifi Fərman Kərimzadə ilə də görüşümüz bununla bitmir. Hər dəfə oxucular onun kitablarını əllərinə aldıqca Kərimzadə ömrü yenidən çiçəklənəcək, dünənimizin xoş sədası kimi əbədi bir musiqiyə çevrilərək, qəlbimizdə səslənəcək. Azərbaycan xalqının ürəyində, yaddaşında özünə daha dərin köklər atacaqdır.

Rafiq Rəhimli,

Əməkdar Mədəniyyət işçisi, yazıçı-dramaturq

QARABAĞ HADİSƏLƏRİNİN FƏRMAN KƏRİMZADƏ YARADICILIĞINA TƏSİRİ

Giriş. Fərman Kərimzadənin (1937-1989) yaradıcılığı parlaqlığı və qeyri-adiliyi ilə seçilir. Yazıçı, ssenarist və rejissor şəxsiyyətinin mahiyyəti özlüyündə bir vəhdəti təmsil edir: “Fərman Kərimzadə xeyirxah, səmimi insan, heyrətamiz istedadlı peşəkar yazıçı, coşqun, həyat enerjisi ilə dolub-daşan vətənpərvər vətəndaş kimi milli dövlətimizin müstəqilliyi uğrunda mübarizənin alovlandığı və 1988-ci il hadisələrinin tarixi köklərinə marağın artdığı bir dövrdə laqeyd qala bilməzdi və üzərinə vətənin müdafiəçisi missiyasını götürərək həm Bakıda, həm də Moskvada siyasətçilərlə görüşdü. Göründüyü kimi, bu illər Fərman Kərimzadənin qəlbində dərin izlər buraxdı və bir neçə aydan sonra 52 yaşında vəfat etməsinə səbəb oldu. Yazıçının yazılmamış əsərləri, gerçəkləşdirilməmiş xeyli layihələri qalmışdır”. Əzim Əzimzadə adına Dövlət Rəssamlıq Məktəbində və Ümumittifaq Dövlət Kinematoqrafiya İnstitutunda təhsili, məktəbdə müəllimlik etməsi, tərcüməçi, “Abşeron” qəzetində və “Ədəbiyyat və mədəniyyət” jurnalında şöbə müdiri, “Azərbaycanfilm” kinostudiyası kollektivinin və Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü olması onun çox yönlü bir sənətkar olduğunu və yalnız bir fəaliyyət sahəsi ilə məhdudlaşmadığını təsdiq edir. Hər zaman irəliləyişə, yeni nailiyyətlərə, insanlara fayda verməyə can atması Fərman Kərimzadənin həyatının mənasını təşkil etmişdir. Bununla yanaşı, 1988-89-cu illərdə baş verən hadisələr Fərman Kərimzadəni tarixi romanın janrına müraciətə sövq etmişdir. Kinematoqrafiya sahəsində F.Kərimzadə “Oxuyur Şövkət Ələkbərova”(1970), “Axırıncı aşırım” (1971), “Daş dözü” (1973), “Dərviş Parisi partladır” (1976), “Şah və xidmətçi” (1976) və digər filmlərdə rejissor və redaktor kimi işləmişdir. “Axırıncı aşırım” (1971), “Tütək səsi” (1973), “Dörd bazar günü” (1974), “Arvadım mənəm, uşaqlarım mənəm” (1978) filmlərinin müəllifidir. Yazıçı F.Kərimzadənin yaradıcılıq karyerası keçən əsrin məşhur 60-cı illərinə təsadüf etmişdir və o epoxanın başqa nümayəndələri kimi cəsarətli axtarışlar və yeniliklərlə dolu idi. 1958-ci ildə qələmə aldığı "41 ölçülü ayaqqabı" hekayəsi ilk təcrübə olsa da, müharibənin fəlakət dolu nəticələrini təsirli bir dil ilə oxucuya çatdırırdı. "Sonuncu eksponat", "Toy toğlusu" əsərləri Böyük Vətən müharibəsi mövzusunda həsr olunmuşdur və müharibənin ağrı-acılarından bəhs edir.

"Sonuncu eksponat" povesti oğlunu müharibədə itirmiş ananın təsirli

hekayətindən bəhs edir. Oğluna öz əlləri ilə tikdiyi köynəyin də sərgiləndiyi muzeyə gedən ana güvənin yeyib dəlik-deşik etdiyi həmin köynəyi görəndə acısı daha da artır. F.Kərimzadə hadisələrin məntiqini tutmağı, obrazların mənəvi-psixoloji aləmini aydın cizgilərlə əks etdirməyi bacaran sənətkardır. Hər hansı bir yazarın yaradıcılığı mövzuların miqyası, bədii səviyyəsi, ədəbi prosesdəki rolu və yerinə görə fərqlənən mərhələlərə ayrılır. Fərman Kərimzadə yaradıcılığının bu mərhələlərindən birini 1980-ci illərdə – yazıçının həyatının ən məhsuldar dövründə yaradılmış tarixi romanları təşkil edir. Özünə qarşı tələbkarlıq, məqsədə doğru inadla irəliləmək və heyranediciliyi çalışqanlıq Fərman Kərimzadənin tək cə xarakterinin deyil, həm də tarixə azalmayan marağının təəcəssümü idi. Göründüyü kimi, F.Kərimzadənin maraqlı hekayə və povestləri vardır. Lakin Fərman Kərimzadə imzası daha çox tarixi roman müəllifi kimi məşhurdur. Tarixi romanlarda onun xüsusi üslubu mövcuddur. 1967-ci ildə çap olunmuş "Qarlı aşırım" onun yazıçı istedadını, ümidverici bir nasir kimi yetişdiyini üzə çıxardı. F.Kərimzadə "Qarlı aşırım"da 30-cu illərin ziddiyyətlərini, kollektivləşmə dövrünün çətinliklərini, özündən əvvəlki nəsr ustalarını təkrar etmədən tamamilə yeni ruhda əks etdirdi. 30-cu illərə 60-cı illərin və altmışıncıların gözü ilə baxış, hadisələrin dolğun-dürüst mənalandırılması bu əsəri oxuculara sevdirdi. Hər bir əsər üzərində işləyərkən, onlarla kitab, tarixi sənədləri və arxiv materiallarını araşdırıb öyrənirdi. "Çaldıran döyüşü" romanı da, "Xudafərin körpüsü" kimi təsvir olunan dövrün mürəkkəbliyi, süjet xəttinin dolğunluğu, personajların sayı baxımından postsovet dövrü Azərbaycan ədəbiyyatının ən yaxşı tarixi romanlarındanıdır. Yazıçı əvvəllər sovet ideologiyasının tələblərinə uyğun olaraq saymazyanə şəkildə təhrif olunan faktları təhlil etmiş, daha öncə məlum olmayan hadisələrin üstünü açmış, tarixi həqiqətləri, o cümlədən Qarabağın əsl tarixini bərpa etmişdir. 1514-cü ildə Səfəvilərlə Osmanlı İmperatorluğu arasındakı Çaldıran döyüşü, tarixi romanların əsası kimi böyük rol oynamışdır. Hər bir xalqın xarakteri ağır sınaq günlərində – yaxınlaşmaqda olan, xalqı yer üzündən silməyə, əsarət altına almağa və onun azadlıq arzularını boğmağa hazır olan tarixi hadisələrin qara buludları başının üstünü alanda daha yaxşı məlum olur. Belə zamanlarda, dəhşətli təhlükə xalqın gizli potensialını oyadır, onun həyat və mövcudluğuna təhdid yarada biləcək qüvvələri məhv edir. Belə mühüm məqamlarda xalq sahib olduğu iradə və möhkəmliliklə tarixi taleyini özü həll edir.

1514-cü ilin qanlı hadisələri zamanı, Osmanlı qoşunları qorxunc bir axınla

Azərbaycan üzərinə hücumla keçərkən də belə olmuşdu. Sosial-ideoloji mütəşəkkillik, siyasi-coğrafi bütövlük, milli dövlətçiliyin yaradılması uğrunda mübarizə – F.Kərimzadənin ədəbi-bədii forma daxilində işlədiyi, tədqiq etdiyi əsas mövzulardandır. Müəllif öz qarşısına yeni, daha mürəkkəb tarixi mərhələdə milli identiklik və xüsusilə şəxsiyyət duyğusu problemini qoyur və onu həll edir. Professor N.Cəfərov yazır: "F.Kərimzadəyə qədər ədəbiyyat tarixində sosializm quruculuğunun Azərbaycan kəndindəki kolxoz oyunları belə bir miqyasda və keyfiyyətdə təqdim edilməmişdir. Və uzun müddət təqdim olunmayacaq". Yazıçı karyerası boyunca qəlbinin səsinə dinləmiş, vətəndaşlıq mövqeyini ciddi şəkildə ifadə etmiş, öz ölkəsinin tarixinə sevgi və həssaslıqla yanaşmışdır Müəllifin incəliklə işlədiyi mürəkkəb və çoxplanlı süjetlər ölkə tarixinin dərin qatlarına nüfuz etməyə və tarixi şəxsiyyətlərin realist obrazını yaratmağa imkan verirdi. Fərman Kərimzadə əmin idi ki, keçmişi bilmək yalnız dünyanı dərk etmək üçün deyil, ondan nəticə çıxarmaq, gələcəyi proqnozlaşdırmaq və hadisələrin inkişafını qabaqcadan görə bilmək, duymaq üçün lazımdır. Tarixi əsərlərində hərtərəfli məlumatlar yalnız nəzərdən keçirilmiş dövrün sosial-siyasi fikirlərinin bəzi və ya digər aspektlərini yüngülləşdirməklə yanaşı, bu barədə müəyyən edilmiş fikirlərin əhəmiyyətli bir dəyişməsinə də imkan verir. Keçmiş nə qədər maraqlı olsa da, şübhəsiz ki, gələcək F.Kərimzadə üçün daha maraqlı idi. F.Kərimzadə, bir ictimai xadim kimi hiss edirdi ki, Vətənin başı üzərini qara buludlar alıb. Onun ölkəsi müxtəlif tələblər altında əsrlər boyu hücumla məruz qalırdı, xalqın və ölkənin bütövlüyünü yenidən təhlükə gözləyirdi. Yazıçı tərəfindən müfəssəl şəkildə təsvir edilən xalqları birləşdirən tarixi körpülər (Xudafərin körpüsü), onları ayıran konfliktlər (Çaldıran döyüşü) xalqa bir daha ayıq-sayıq olmağı, xalqın başının üstünü ala biləcək təhlükələrin aradan qaldırılmasının vacibliyini xatırladır. Şah İsmayıl Xətai şəklində, o, dünyanın liderini deyil, həm də gələcək lideri təsvir edir, bu sözləri professor Nizami Cəfərov "Xudafərin körpüsü" romanına yazdığı məqalədə ifadə edir. 1948-50-ci illərdə Ermənistandan "kəndüllü" olaraq deportasiya edilən F.Kərimzadə, "erməni xəritəsini" imperialist qüvvələr tərəfindən türklər əleyhinə necə istifadə edildiyini yaxşı bilirdi. Fərman Kərimzadə həyatının son illərində yazdığı "Vədi dağları" kitabında nisbətən yaxın keçmişi təsvir etmişdir. Azərbaycanın əhalisinin işğal edilmiş ərazilərdə məruz qaldığı etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində bir milyondan çox soydaşımızın qaçqın və məcburi köçkün durumuna düşdüyü, Dağlıq Qarabağın və ona bitişik yeddi

rayonun işğalı – bütün bunlar Fərman Kərimzadəni bir vətəndaş kimi narahat etmiş və təbii olaraq onun bədii yaradıcılığında əksini tapmışdır. F.Kərimzadənin yaradıcılığı, xüsusilə də tarixi romanları Azərbaycan ictimai-ədəbi fikrinin ən məzmunlu, ən vətənpərvər səhifələrindən biridir. Fərman Kərimzadənin üslubu və düşüncə tərzini onun əsərlərinə yeni nəzərlərlə baxmağa və onu xarakterizə etməyə imkan verirdi. Əxlaqi-estetik dəyərlərin klassik irsin ən yaxşı ənənələrindən müasir zamanın prinsip etibarilə mürəkkəbləşdirilmiş və təzadlı kontekstinə doğru istiqamətdə yenidən mənalandırılması xeyli sayda bədii təfəkkür istiqamətlərinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Keçid mərhələsinin xarakteri və dövrün dünyagörüşünün mənzərəsini müəyyənləşdirən konfliktlər müəllifin fikir və ideyalarını daha dəqiq, dolğun və ətraflı şəkildə açmağa kömək etmişdir. Fərman Kərimzadənin əsərlərində milli təfəkkür konsepsiyası və azərbaycançılıq ideologiyası açıqlanır, sərkində və döyüşçülərin böyük xidmətlərindən bəhs edilir. Müəllif milli-ideoloji məsələlərin özünəməxsus təhlilini verir. Nəticə. Fərman Kərimzadənin bədii strategiyası müharibə dalğasında formalaşmışdır və onun Qarabağ müharibəsi ətrafında cərəyan edən hadisələrin sarsıtdığı həyatı olduğu kimi, bəzək-düzəksiz əks etdirməyə çalışırdı. Təbii ki, yazıçının yaradıcılığında tənqidi realizmin təsiri hiss olunurdu, lakin o, bu cərəyanların əhəmiyyətini aşırıb keçməyi bacarırdı. O, Azərbaycan ədəbiyyatında məhz yazarın özünəməxsus üslubun – bədii publisistikanın, tarixi belletristikanın nümayəndəsidir. Təsadüfi deyildir ki, yazıçı tarix və müharibə mövzularındakı əsərlərini ömrünün yetkin çağlarında yazmağa başlamışdır. Ölkə tarixi, müharibəsiz dünya ideyası – onun əsərlərinin əsas leytmotividir. Mütərəqqi düşüncəli qələm ustası, bütün yaradıcılıq ömrünü tarixi həqiqətlərin axtarışına həsr etmiş yazıçı kimi o, müasiri olduğu gerçəklikləri hadisələrdə keçmişin əks-sədasını görürdü. Fərman Kərimzadə həyatının başlıca qayəsini övladlarına və nəvələrinə keçib gəldiyi ömür yolunda qazandığı mənəvi dəyərləri miras qoymağa görürdü. Bu, ən müxtəlif həyatı çətinliklərə sinə gərməkdə, ən mühüm amillərə ikincidərəcəliyə, xüsusi ilə ümumini ayıra bilməkdə, təhlil etməkdə və düzgün nəticələr çıxarmaqda varislərinə yardımçı olacaqdı.

Görkəmli şəxsiyyətlərin Fərman Kərimzadə haqqında söylədikləri fikirlər:

Fərman dərin düşüncəli adam idi. Böyük bir həvəslə yaradıcılığa başladı. Onun yazdığı romanlar oxucular tərəfindən çox sevilirdi. Romanı əsasında film çəkildi. O, xalq, millət qeyrəti çəkən sənətkar idi. Heyif ki, aramızdan tez getdi. Ancaq onun adı və əsərləri həmişə ədəbiyyat tariximizdə qalır və həmişə yaşayacaq.

Fikrət Qoca,
Xalq şairi

Fərman Kərimzadə son dərəcə sadə, təmiz, genişürəkli, böyük naturalı bir adam idi. O, azərbaycanlı xarakterinin mahir yaradıcısı, əsl vətəndaş kimi Azərbaycan namusunun bir parçası idi.

Sabir Rüstəmxanlı,
Xalq şairi

Fərman rəssam təfəkkürü, şair zərifliyi ilə nəsrimizə bir şirinlik gətirdi. "Qarlı aşırım" onun yazıçı istedadını, ümidverici və gələcəkli bir nasir kimi yetişdiyini üzə çıxardı.

Musa Yaqub,
şair

Fərman Kərimzadə hadisələrin məntiqini tutmağı, obrazların mənəvi-psixoloji aləmini aydın cizgilərlə əks etdirməyi bacaran sənətkardır. O, sənətkar kimi də, şəxsiyyət kimi də vaxtdan ucada dayanmağı bacardı.

Qəzənfər Paşayev,
Professor

Fərman Kərimzadənin tarixi romanları çağdaş Azərbaycan nəsrində janrın potensial imkanlarının genişliyini sübut edirdi. Onu bir yazıçı kimi şöhrətləndirən də onun tarixi romanları olmuşdur.

Yavuz Axundlu,
Filologiya elmləri doktoru

Fərman Kərimzadənin yazdığı əsərlər, yaratdığı obrazlar öz milli koloriti, milli özünəməxsusluğu, milli düşüncə tərzini ilə seçilirdi. O, yazdığı əsəri, təsvir etdiyi obrazı yaşayırdı.

Yeganə Kərimzadə,
Yazıçı (qızı)

Fərman Kərimzadənin "Qarlı aşırım"ı ölüm, qorxaqlıq və onların hər ikisindən ucada duran insan və onun ləyaqəti barədə ibrətli hekayədir. Konkret inqilabi-tarixi motiv burada məhz ümumbəşəri əxlaq və mənəviyyat problemi səviyyəsinə qalxa bilir.

Yaşar Qarayev,
Professor

Bütün ağı, insanlığı, mənəvi gözəlliyi ilə Allah Fərmanı xoşbəxt yaratmışdı. Fərman Kərimzadə həyatı ədəbiyyata gətirdiyindən yaradıcılığında obrazlar qalereyası da olduqca real və zəngindir. Fərman Kərimzadənin ictimai-siyasi və pedoqoji fəaliyyəti ilə ədəbi yaradıcılığı bir-birini tamamlayırdı.

İlyas Tapdıq,
Şair

Şair Fərman Kərimzadənin hər əsəri bir insan dünyasıdır. Onun əsərləri kino sənəti üçün zəngin material verir. Fərman Kərimzadə ölümsüzlüyün zirvəsinə ucalan və milyonların qəlbində əbədi yaşayan sənətkardır.

Telman Mehdixanlı,
Jurnalist

Fərman Kərimzadənin azərbaycançılıq ideologiyasının bətnindən doğulmuş insan idi. Onun yaradıcılığı, düşüncəsi, atdığı hər bir addım bütöv Azərbaycan savaşına hesablanmışdı. Fərman Kərimzadə ölməz əsərləriylə, böyük vətəndaşlıq qururuyla özünə əbədi heykəl qoyub getdi.

Sərvaz Hüseynoğlu,
Yazıçı, şair

Qırmızı ilğımın puç və əfsanə olduğunu yazıçı fəhmi ilə çoxlarından əvvəl Fərman Kərimzadə duymuşdu. Yazıçı "Qarlı aşırım" romanı ilə aldanmış insan selini dayandıraraq bəylikdən köləliyə sürüklənən bir xalqa aşırımın o üzündəki həqiqəti göstərirdi...

Təranə Vahid,
Yazıçı

**Fərman Kərimzadənin
Əsərləri**

1963

1. **Sonuncu eksponat** : hekayələr /Fərman Kərimzadə; red. R. Şıxəmirova. -Bakı: Azərnəşr,1963.

1987

2. **Çaldıran döyüşü**: roman / Fərman Kərimzadə.-Bakı: Yazıçı,1987.- 301 s.

Roman görkəmli dövlət xadimi, sərkərdə və şair, ulu tariximizdə xüsusi yeri olan Şah İsmayıl Xətəinin həyatından, çoxcəhətli ictimai fəaliyyətindən bəhs edən “Xudafərin körpüsü” dilogiyasının ikinci kitabıdır.

3. **Qarlı aşırım**: roman /Fərman Kərimzadə.- Bakı: Gənclik,1987.-332 s. “Qarlı aşırım” romanında sinfi mübarizənin kəskin xarakter aldığı 30-cu illər kəndini canlı mənzərəsi–panoramı verilmişdir.

Kitabın içindəkilər: Qarlı aşırım; Oğuz qəbri; Qırmızı zievə.

2002

4. **Seçilmiş əsərləri**: 5 cildə / F.Kərimzadə; tərt.ed. Q. Kərimzadə ; red. Ə. Ələkbərli. C.1. Qarlı aşırım: roman.-Bakı: Ağrıdağ, 2002.- 390 s.

2003

5. **Seçilmiş əsərləri** : 5 cildə /F. Kərimzadə ; tərt. ed. Q. Kərimzadə ; red. Ə. Ələkbərli . C.2. Çaldıran döyüşü: roman.Bakı: Ağrıdağ, 2003.-326 s.

2004

6. **Seçilmiş əsərləri: 5 cildə** /Fərman Kərimzadə; tərt.ed. Q. Kərimzadə; red. Ə. Ələkbərli. C.3. Qarlı aşırım:roman. Bakı: Ağrıdağ, 2004.

2005

7. **Seçilmiş əsərləri: 5cildə** /FərmanKərimzadə; tərt.ed.Q. Kərimzadə; red.Ə.Ələkbərli. C.4.-Bakı: Ağrıdağ, 2005.

Kitabın içindəkilər:Təbriz namusu:Vedinin yanı dağlar

2006

8. **Azərbaycan nəsr antologiyası** : beş cildə /tərt. ed. Z. Əsgərli ; [buraxıl. məsul Ə. Güləliyev].-cild 5.-Bakı: Şərq- Qərb, 2006.

Kitabda 1960-cı illərdən sonrakı dövr Azərbaycan nəsrinin nümayəndələri ilə yanaşı Fərman Kərimzadənin “Xallı maral” povesti verilib.(S. 170-200)

2007

9. **Seçilmiş əsərləri: 5 cildə** /Fərman Kərimzadə; tərt.ed. Q. Kərimzadə; red. Ə.Ələkbərli.C.5.-Bakı: Ağrıdağ, 2007.

Kitabın içindəkilər: **Roman**: Qoca qartalın ölümü; **Povest və hekayələr**:Xallı maral; Ömrümüz və günümüz; Dağ çayının bayatısı; Daş xınası; Əzizlərin xatirəsi; Hansı bəstəkar. **M.Ə.Sabir haqqında hekayələr**: Tutdum orucu irəmazanda; Hop-hop; **Qız qalası**; Talada; Mən gözəl axtarırdım; Oxşarlıq.**Məqalə**:Xətai möcüzəsi. **Şeirlər**:Hanı qəbirlərin; Sarı dolama?; Bu qayalar Qorqud nəğmələriymiş; Yaman getmişsən div yuxusuna; Gördün, görmədin?; Bu çay niyə qurudu?; Bura Qaraquzedi; Tut ağacı; Lənət.

2009

10. **Talvar** : povest və hekayələr / tərtib ed. və red. M. Çəmənli; rəs. G. Ağayev.- Bakı: Təhsil, 2009

Kitaba Fərman Kərimzadənin "Xudafərin körpüsü" romanından parçalar daxil edilmişdir.

2020

11. **Xudafərin körpüsü**: roman.-Bakı: Qanun nəşriyyatı, 2020.- 496 s.

Bu romanda XV əsrin axırı, XVI əsrin əvvəllərində baş vermiş tarixi hadisələr, Şah İsmayıl Xətəinin uşaqlıq və gənclik illəri, hakimiyyət uğrundakı mübarizəsi qələmə alınmışdır.

12. **Hanı qəbirlərin, Sarı dolama...** : şeir /Fərman Kərimzadə //Ədəbiyyat qəzeti.-2019.-16 mart.-S.8.

Fərman Kərimzadə haqqında kitablarda**1998**

13. Axundlu, Y. “ Mənim ədəbi dünyam”/ Yavuz Axundlu.- Bakı : Maarif, 1998. –294 s.

Kitaba Fərman Kərimzadənin tarixi romanları haqqında məqalə daxil edilib (S. 123-140)

2004

14. XX əsr Azərbaycan yazıçıları : ensiklopedik məlumat kitabı / tərtibçi-müəllif: T. Əhmədov; nəşir : H. İ. Allahverdi; red.: N. Rüstəmli.- Bakı: “Nurlar”NPM, 2004.- 984 s.

Kitabda Fərman Kərimzadənin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verilmişdir [S.320].

2010

15. Paşayev,Q. Fərman Kərimzadə // Borcumuzdur bu ehtiram / Q, Paşayev. - B. : Qarabağ, 2010. - S. 102-104.

2011

16. Azərbaycan yazıçıları : XX-XXI yüzillikdə ensiklopedik məlumat kitabı / T. Ə. Əhmədov ; nəşir : H. İ. Allahverdi ; red.: N. Qurbanova.- Bakı: “Nurlar”NPM, 2011.- 1056 s.

Kitabda Fərman Kərimzadənin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verilmişdir [S.346].

Dövrü mətbuatda**1983**

17. Hüseynov, A. Həyatımız və nəsrimiz: Fərman Kərimzadənin “Xudafərin körpüsü” romanı haqqında /A.Hüseynov // Azərbaycan.-1983.- № 9.-S.183-186.

1989

18. Məmməd, M. Fərman Kərimzadə haqqında /Murad Məmməd //Ədəbiyyat və incəsənət.-1989.-№ 216.-21 aprel

1992

19. Ağayev, İ. Burda bir el var idi...: Yazıçı Fərman Kərimzadə haqqında / İ.Ağayev // Dalğa.-1992.-3-9 mart.-S.3.

1993

20. Həniyə S. Ö. Ümid körpüsü: F.Kərimzadənin “Xudafərin körpüsü”nə yazılmış ön söz / Özqurd Həniyə Səminə //Ədəbiyyat qəzeti.-1993.-№ 18.-7 may.

21. Şahmar, E. ”Vedinin yanı dağlar...: Fərman Kərimzadə haqqında /E.Şahmar // İncəsənət.-1993.-27 fevral.-S.6.

1999

22. Əbilov, H.A. Vedinin yanı dağlar...: Fərman Kərimzadənin yaradıcılığı haqqında /H.A. Əbilov //Yeni Azərbaycan.-1999.-19 noyabr.-S.10.

2000

23. Məmməd, O. İki aşırım arasında.Fərman Kərimzadəyə ağı /O.Məmməd //Ədəbiyyat qəzeti.-2000.-25 avqust.

2001

24. Məmmədli, F.”Xudafərin körpüsü” əsərində müharibə mövzusu./F.Məmmədli //Azərbaycan ordusu.-2001.-9 yanvar.

2002

25. Oruc, M. Axırıncı aşırımı aşı bilmədi : Fərman Kərimzadə -65 / M.Oruc //Ədəbiyyat qəzeti.-2002.-12 aprel.-S.2.

26. Oruc, M. O. həm də rəssam idi: Fərman Kərimzadənin rəssamlıq fəaliyyəti haqqında /M.Oruc //Mədəniyyət.-2002.-20 aprel.-S.4.

2003

27. Əsədov, V. Yurd dərdi :Fərman Kərimzadə haqqında /V.Əsədov // Mədəniyyət.-2003.-5 aprel.-S.4.

2005

28. Hüseynbəyli, E. O illərin Fərmanı: Yazıçı Fərman Kərimzadə haqqında / E. Hüseynbəyli //Ulduz.-2005.-№ 4.-S.26-28.

2006

29. Nəsirqızı, M.Vətən dərdli" xəstə "Yazıçı Fərman Kərimzadə haqqında /M.Nəsirqızı // Hərbi and.-2006.-26 fevral.-S.15.

2007

30. Səmədov, A. Fərman Kərimzadə dünyası: yazıçı haqqında /Abbas Səmədov //Ədalət qəzeti.-2007.-28 dekabr.-S.4.

31. Yusifli, V.Axırıncı aşırımı keçə bilmədi /Vaqif Yusifli //Azərbaycan.-2007.- №7.-S.176-179.

2009

32. Paşayev, Q . Deyilən söz yadigardır... : Fərman Kərimzadə / Q.Paşayev //Ədəbiyyat qəzeti.-2009.-24 iyul.-s.4.

Müəllifin Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri N.Rəfibəyli, H.Arif və F.Kərimzadə haqqında çıxışları

33. Səmədov, A. Fərman Kərimzadənin yaradıcılıq yolu /A.Səmədov //Ulduz.-2009.- №2.-S.93-95.

2011

34. Kəlbəyeva, A. Tarixi məqam və yaşantıları: Yazıçı Fərman Kərimzadə haqqında /A.Kəlbəyeva //Mədəni-maarif.-2011.-№12.-S.51-52.

35. Vahid, T. "Qarlı aşırım"dan "Axırıncı aşırım"a doğru /Təranə Vahid //Mədəniyyət.-2011.-2 mart.-S.13

36. Vahid, T. Tarixi romanlar ustası /Təranə Vahid//Kaspi.-2011.-3 mart.-S.15.

2012

37. Vahid, T. Fərman Kərimzadə şaflı çiçəkləri və bir də "Axırıncı aşırım"/Təranə, Vahid// Mədəniyyət.-2012.- 2 mart.-S.13.

2014

38. İsmayıl. Fərman Kərimzadənin Vətən sevgisi... : Tariximizi bu əsərlərində əks etdirən yazıçı, azərbaycançılığın ədəbi sütunlarını yaradıb /İsmayıl /Şərq.-2014.-22 iyul.-S.11.

39. Mədətoğlu, Ə. Axırıncıdan əvvəlki aşırım: Ruhun şad olsun, Fərman Kərimzadə! /Əbülfət Mədətoğlu //Ədalət.-2014.-25 oktyabr.-S.6.

2015

40. Xəlilova, A. Fərman Kərimzadənin "Çaldıran döyüşü" romanında dastan intertekst kimi /A.Xəlilova //Azərbaycan.-2015.-№6.-S.174

2017

41. Abbash, T. "Tarix"i yazıçı - keşməkeşli yaşam, işıqlı qələm sahibi - Fərman Kərimzadə /T. Abbaslı// Mədəniyyət.-2017.-3 mart.-S.13

42. Babayeva, G. Azərbaycanlı xarakterinə abidə ucaltmış sənətkar : Görkəmli ədibimiz Fərman Kərimzadənin 80 illiyinə /Gülbəniz Babayeva //525-ci qəzet.-2017.-3 mart.-S.4.

43. Babayeva, G. Erməni canilərin Naxçıvanda törətdikləri qırğınlar Fərman Kərimzadənin yaradıcılığında /Gülbəniz Babayeva //525-ci qəzet.-2017.-31 mart.-S.4.

44. Eyvazlı, G. Yazıçı ehtiyatsızlığı /Günəl Eyvazlı //Ədəbiyyat qəzeti.-2017.-27 may.-S. 23.

45. Kərimzadə, Y.. "Atam yaddaşımın bir köşəsində yaşayır" /Yeganə Kərimzadə; söhbəti apardı: F.Balabəyli //Ədəbiyyat qəzeti.-2017.-9 dekabr.-S.6

46. Məhərrəmov, T. Kövrək ürəkli nəhəng insan : O, rəssam təfəkkürü, şair zərifliyi ilə nəsrimizə kolorit gətirib /Təranə Məhərrəmov //Kaspi.-2017.-4-6 mart.-S.10.

2008

47. Yusifli, V. Hanı Fərmanın, dağlar? /Vaqif Yusifli //Ədalət.-2018.-20 dekabr.-S.7.

2019

48. Abbaslı, T. Fərman Kərimzadə : Öz istedadı ilə tariximizi nəsləşdirmiş, kinolaşdırmış, rəsməşdirmiş, xarakterik keyfiyyətlərlə ədəbi-ictimai mədəniyyətimizə parlaq rənglər qatmış sənətkar /Tahir Abbaslı //Mədəniyyət.-2019.-13 mart.-S. 6.

49. Aras, O. İllər öncəsinə döndüm, qayıtdım... /Orxan Aras //Ədəbiyyat qəzeti.-2019.-6 aprel.

50. Turan, A. Fərman Kərimzadə-böyük sözdən və böyük ağrıdan yıxılan adam : Sabah görkəmli yazıçının dünyasını dəyişdiyi gündür /A. Turan//Ədəbiyyat qəzeti.-2019.-16 mart.-S.8-9.

2020

51. Kərimzadə, Y. Varislər: Yeganə Kərimzadə: "Atam mənim üçün Ağrı dağdır..." /Y. Kərimzadə; söhbətləşdi: Əyyub Qiyas // Ədəbiyyat qəzeti.-2020.-7 noyabr.-S.16-17.

52. Nəsirova, Lamiyə. "Təbriz namusu"ndakı Çingiz xan: fateh - hökmdara yazıçı baxışı : Fərman Kərimzadənin eyni adlı kitabı haqqında /L. Nəsirova//525-ci qəzet.-2020.-13 may.- S.23.

2021

53. Dövlətzadə, M. "Qarlı aşırım" dan görünənlər və görünməyənlər... /Mahrux Dövlətzadə// Kredo.-2021.-8 sentyabr.-s.2-3.

54. Kərimzadə, Y. İlk addım : Hekayə /Y. Kərimzadə // Ədəbiyyat.-2021.-13 mart.-S.29.

55. Rəşid, Ə. 52 illik ömrün keşməkeşləri: Yazıçı Fərman Kərimzadə... /Ə. Rəşid // Ədalət.-2021.-4 mart.-S.8.

2022

56. Fərəcov, S. Milli və xəlqiliyi ilə sevilən yazıçı /Savalan Fərəcov //Mədəniyyət.-2022.-2 mart.-S.6.

57. Rəhimli, R. Fərman Kərimzadə (3 mart 1937-17 mart 1989) "Təbriz namusu" və... /R. Rəhimli //Azərbaycan.-2021.-8 aprel.-S.11.